

Методы получения и измерения низких и сверхнизких температур : Справочник / Б. И. Веркин – Киев : Наукова думка, АН УССР, ФТИНТ; Отв. ред. акад. АН УССР Б. И. Веркин. – 1987. – 198 с. **17. Веркин Б. И.** Взаимодействия биомолекул: Новые экспериментальные подходы и методы / Б. И. Веркин, И. К. Янсон, Л. Ф. Суходуб, А. Б. Теплицкий. – Киев : Наукова думка, АН УССР, ФТИНТ., 1985. – 164 с. **18. Манжелей В. Г.** У истоков Института проблем криобиологии и криомедицины / В. Г. Манжелей, М. И. Шраго // Проблемы криобиологии. – 1997. – № 1–2. **19. Дмитренко И. М.** К 75-летию со дня рождения Бориса Иеремиевича Веркина / И. М. Дмитренко // Физика низких температур. – 1994. – Т.20. – №8. **20. Румянцева И.** Играю Бетховина / И. Румянцева // Время. – 1999. – 21 окт.

Надійшла до редакції 13.02.2013 р.

УДК 004(09)

Науковий доробок Б.Є. Веркіна в галузі фізики низьких температур / Ю. С. Овчаренко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Історія науки і техніки. – Х. : НТУ «ХПІ», 2013. – № 48 (1021). – С. 100–107. – Бібліогр.: 20 назв.

В статье рассматривается деятельность талантливого ученого Бориса Еремеевича Веркина – основателя Физико-технического Института низких температур в Харькове, одного из генератора идей. Анализируются открытия, сделанные ученым, которые повлияли на дальнейшее развитие современной.

Ключевые слова: Харьковский Физико-технический институт низких температур, криохирургия, нормальные металлы, магнитоупорядоченные структуры, антиферромагнетик, сверхпроводниковая система, сверхнизкие температуры.

A talented scientist Boris Eremiyovich Verkin – founder of Fiziko-technical Institute of low temperatures in Kharkiv and basic generator of ideas is examined in the article. Openings, done scientists which influenced on subsequent development of modern physics are analyzed.

Keywords: Kharkiv Physics – technical Institute of low temperatures, cryosurgery, normal metals, magnetically ordered structure, antiferromagnetic, semiconductor system, ultra-low temperatures.

УДК 341.1

М. Г. ОКЛАДНА, канд. іст. наук, доцент Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Харків

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПІ В ЕПОХУ НОВОГО ЧАСУ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ

У статті розглядаються проблеми розвитку інтеграційних процесів у Європі в епоху Нового часу, аналізуються ключові моменти об'єднувальних проєктів, розроблених видатними мислителями епохи Освіти.

Ключові слова: інтеграційні процеси, Новий час, Європа, наука, суспільство

Вступ. Епоху Нового часу традиційно пов'язують з утвердженням буржуазних відносин у Західній Європі. Безумовно, це важлива соціально-економічна характеристика епохи, проте вона не зводиться лише до неї, оскільки в

© М. Г. Окладна, 2013

цей же час відбувалися й інші глобальні процеси, які охопили Західну цивілізацію в цілому. Цивілізаційне зрушення, яке відбулося в цей період, прийнято називати модернізацією.

Модернізація – це складний багатогранний процес, який охопив усі сфери життєдіяльності держави й суспільства. У сфері виробництва модернізація означала індустріалізацію; у соціальній сфері вона була тісно пов'язана з урбанізацією; у політичній сфері модернізація означала демократизацію політичних структур, закладення передумов для формування громадянського суспільства і правової держави; у духовній сфері вона пов'язана з секуляризацією [1]. Мета – дослідити історію інтеграційних процесів в Європі. Ідея об'єднання європейських народів отримала імпульс в епоху Просвітництва, коли вона остаточно втрачає ідентифікацію з християнством і починає розвиватися як світська концепція. Епоха Просвітництва початково була проникнута ідеєю європоцентризму, яка з методологічної точки зору є різновидом культурологічного монізму. Просвітители були далеко не першими, хто висунув ідею єдності родових основ людства. Ідеї «космосу», «ойкумени», які вказують на відчуття єдності й спільності людей, висловлювалися ще древніми греками. Раннє християнство, яке повною мірою сприйняло цю ідею, про що свідчить широке застосування слова «ойкумена» в Новому Завіті, сприяло суттєвому поглибленню ідеї універсалізму культури.

Позиція культурологічного універсалізму найбільш яскраво і послідовно відображена в ідейних пошуках французьких просвітителів (Вольтера, Монтеск'є, Гердера та ін.), які сповідували ідею світової єдності й прогресу. Існуючі відмінності між народами, на їх погляд, мають суто зовнішній характер і пов'язані з різною швидкістю просування цих народів по дорозі історії. Допомогти виправити цей недолік – ось у чому полягає місія Європи, а точніше Франції [2]. При цьому для того, щоб зняти обвинувачення в експансії, у національному егоїзмі й перевазі, мова йшла про залучення відсталих народів до благ цивілізації (Бісмарк із цього приводу писав: «Я постійно чув слово «Європа» від тих політиків, які хотіли домогтися від інших держав того, чого не наважувалися вимагати від свого власного імені» [3], під якою розуміли певний образ життя і культури, а після введення терміну «цивілізація» в науковий обіг Гольбахом – раціональний спосіб життя з властивою європейцям формою державності та правопорядку [4].

Питання війни і миру в усі часи були однією з глобальних проблем людства. При цьому ідея миру, яка зародилася в давнину, у процесі державно-правового розвитку зазнала певної еволюції, набуваючи нових рис і змісту. Гуманісти епохи Відродження наповнили її етичним змістом, проголосивши цінність світу для всіх людей незалежно від їх національної чи релігійної приналежності. У XVII – XVIII століттях, відзначає В. А. Ні, ідея миру збагатилася розробками раціоналістичної філософії і на тлі сформованої на той час міжнародної політичної системи отримала механізми своєї

реалізації у вигляді раціонального міждержавного договору й утворення міжнародного арбітражного суду [5], що стало новим кроком на шляху інтеграції європейських держав.

Принципово новим підходом в концептуальних пошуках вирішення проблеми війни і миру, а також у розробці шляхів європейського об'єднання стала ідея запровадження міжнародного суду або «трибуналу світу», яку вперше запропонував чеський мислитель Ян Амос Коменський у трактаті «Загальна рада людському роду» (1670 г.). Ідея була сприйнята й отримала концептуальний розвиток у роботах Вільяма Пенна, Ієремії Бентама, Шарля де Сен-П'єра. Разом з тим, ці та деякі інші автори не обмежилися розробкою питання про міжнародний суд, а внесли свій внесок у вирішення питання про організацію і функціонування об'єднаної Європи.

У. Пенн у трактаті «Досвід про теперішній і майбутній мир в Європі, шляхом створення європейського конгресу, парламенту або палати держав» запропонував створити Європейську лігу з метою забезпечення миру в Європі [6]. Спираючись на модель організації влади в Нідерландах, він розробив структуру влади об'єднаної Європи: Генеральні штати, провінції – суверенні держави, що утворюють ці Штати, міста в провінції, що створюють окремі незалежні одиниці і провінційні Генеральні штати, а також запропонував принципово новий механізм ухвалення рішень — кваліфікованою більшістю голосів, а також застосування сили в певних випадках.

Детальна розробка інтеграційного об'єднання європейських держав була викладена в «Проекті вічного миру» Шарля де Сен-П'єра. У своїй роботі він вивів витоки європейської єдності з політичної та правової спадщини минулого, зокрема законів Юстиніана і Священної Римської імперії, спільності нравів, звичаїв, релігії, науки і знань [7]. У його проєкті передбачалося створення європейської конфедерації дев'ятнадцяти європейських християнських держав незалежно від їх конфесії. Проєкт містив відповідь на питання про можливий склад конфедерації, її завдання, компетенцію, механізм прийняття рішень і вирішення спорів, принципи фінансування загальних витрат, порядок застосування примусу до держав-порушниць. Незважаючи на те, що проєкт носив досить деталізований характер, у цілому він викликав скептичні оцінки сучасників [8].

Ідею загального миру і європейського об'єднання поділяв також І. Кант. Його праця «До вічного миру» (1795 р.) являє собою найбільш повний, системний, структурований розгляд ідеї миру у філософському і політико-правовому аспектах, що ввібрала в себе всі розробки мислителів попередніх епох і справила вплив на подальший розвиток ідеї миру й її втілення на практиці [9]. Якщо спочатку (1793 р.) Кант допускав створення держави народів і навіть транснаціональних інститутів, наділених публічною владою над

державами [10], то згодом (1795 р.) він висловлюється на користь створення ліги (федерації) всіх «вільних держав» з метою забезпечення загальної єдності людства шляхом мирного арбітражу суперечок і конфліктів. Він вважав, що якщо певний могутній і освічений народ зможе створити республіку, яка прагнула б до вічного миру, то вона стала б центром федеративного об'єднання держав, що приєдналися б до неї, щоб на основі міжнародного права забезпечити свою свободу і за допомогою багатьох таких приєднань розширювати кордони союзу [11]. При цьому він підкреслював, що створення міжнародних інститутів, наділених владою, несумісне з ідеєю міжнародного права, яке засноване на федералізмі вільних держав» [12].

У 1751 р. Вольтер виклав власне бачення об'єднаної Європи. На його думку, це має бути єдина республіка, розділена на провінції, одні з яких – монархії, а інші – змішані політичні системи. При цьому всі провінції управляються на основі загальних принципів загального права і політики [13].

Питань об'єднання Європи торкнувся у своїх працях і Сен-Сімон. Так, у роботах «Про реорганізацію європейського співтовариства» та «Про заходи проти коаліції 1815 р.» він висловив ідеї формування загальноєвропейського парламенту й обрання ним короля всієї Європи. Для цього він запропонував провести прямі вибори нижньої палати європейського парламенту населенням країн Європи [14], що забезпечить основу правової єдності континенту. Сен-Сімон вважав, що досягнення «вічного миру» та рівноваги в Європі вимагає вироблення певної мети, здатної об'єднати всіх, – без цього марно сподіватися на успіх у процесі європейської інтеграції. Сен-Сімон також вказав на націоналізм як основну перешкоду до об'єднання європейських народів. Але при цьому він був упевнений, що «настане час, коли всі народи Європи зрозуміють, що спочатку мають бути врегульовані питання, пов'язані із загальним благом, перш ніж можна буде звернутися до національних інтересів...» [15]. Висловлюючи свої пропозиції про об'єднання Європи, Сен-Сімон одночасно розумів, що його проект не може бути реалізований, а тому слід дочекатися часу, коли всі європейські держави стануть парламентськими режимами.

І. Бентам, викладаючи своє бачення об'єднаної Європи, вказував на необхідність створення єдиних органів влади і насамперед Європейської асамблеї, єдиної армії і розробки загальносоюзного законодавства [16].

Історики сперечаються з приводу того, кому належить авторство ідеї Сполучених Штатів Європи — Джузеппе Мадзіні або Карло Каттанео [17]. Однак достеменно відомо, що на офіційному рівні вперше цей термін використав В. Гюго на засіданні I Міжнародного конгресу світу в Парижі в 1849 р. [18] Дж. Мадзіні був прибічником ідеї створення «великої федерації народів», у якій держави-члени спільно використовують ресурси, якими вони володіють поодиночі [19]. Однак він був не цілком послідовним у своїх поглядах, вимагаючи «Кожній нації — держава, однак не більше однієї держави для однієї нації» [20].

У 1878 р. І. Блюнчлі у статті «Організація європейського союзу держав» обґрунтував ідею створення політичного союзу держав, який представляв би інтереси всього європейського співтовариства і влада в якому здійснювалася б загальноєвропейськими органами — Федеральною радою і Сенатом [21]

На III конгресі миру, що пройшов у Лозані (1869 р.), вперше поряд з назвою «Сполучені Штати Європи» був використаний термін «Федерація народів Європи», що свідчило про популярність федералістської моделі об'єднання. Однак, незважаючи на це, федералістам не вдалося наблизитися до реалізації своїх планів. Більш того, на конгресі миру в Лугано (1872 р.) В. Гюго визнає, що альтернативою Європі-Республіці може бути Європа-Імперія, а тому єдиним шляхом побудови США може бути війна або революція [22]. Іншими словами, фактично було визнано, що об'єднання в Європі може відбутися або насильно, або в результаті прийняття політичного рішення на державному рівні.

Наприкінці XIX ст. відбувається зміна уявлень про форму і цілі європейського об'єднання. Так, А. Леруа-Больє в 1900 р. запропонував створити унію або асоціацію європейських держав (крім Великобританії та Росії) для надання сприяння в питанні вирішення протиріч у політиці колонізації. При цьому, що в якості моделі для такої унії пропонувався Німецький союз до 1866 р. або Швейцарський союз до 1848 р., тобто не федеративна, а конфедеративна модель, яка б дозволила максимально враховувати «національну індивідуальність» європейських держав. Таким чином, А. Леруа-Больє одним з перших відмовився від формули «Сполучені Штати Європи» на користь конструкції «Європейський союз» [23]. На користь конфедеративного об'єднання Європи висловився також Г. Ізамберг. Він вважав, що конфедерація повинна бути республікою, а не монархією; являти собою союз держав, що належать до однієї цивілізації і мають спільні інтереси; влада в ній повинна здійснюватися з урахуванням принципу поділу влади; представницькі органи Союзу повинні організовуватися і функціонувати за принципами суверенної рівності держав і пропорційності представництва їх населення [24].

Висновки. Підводячи підсумок аналізу інтеграційних проектів епохи Нового часу, слід вказати, що їх провал, як і на попередніх етапах державно-правового розвитку, був обумовлений перш за все тим, що тривалий час розробники інтеграційних проектів не повною мірою усвідомлювали, що розвиток об'єднаної Європи і формування в її межах правової системи – це результат не тільки і не стільки правових ідей, концепцій і навіть права в цілому, скільки політики, економіки, культури та соціально обґрунтованих рішень політичного керівництва і суспільства в цілому. Доки в основу об'єднаної проекту не будуть покладені зрозумілі всім політично, економічно та соціально мотивовані положення, що відображають нагальні

потреби та інтереси держав, важко було розраховувати на успіх його реалізації. Саме національні інтереси держав визначали і визначатимуть їх готовність до обмеження свого суверенітету заради участі в інтеграційному об'єднанні. Аналіз історії показує, що в процесі становлення та розвитку об'єднаної Європи визначальну роль відігравали ідеї, які носили не виключно юридичний характер, а виявлялися зумовленими і тісно перепліталися на рівні доктрин і концепцій з ідеями, що відображають інтереси соціально-політичного та економічного плану.

Список літератури: 1. *Эпоха Просвещения в Европе в XV–XVII веках* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://protown.ru/information/hide/5841.html> 2. *Культура и этнос* : учеб. пособие / сост. Л. В. Щеглова, Н. Б. Шипулина, Н. Р. Суродина. – Волгоград : Перемена, 2002. – С. 33–34. 3. *Тэтчер М.* Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира пер. с англ. / М. Тэтчер. – М. : Альпина Паблицер, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://society.polbu.ru/thatcher_government/ ch69_all.html. 4. *Культура и этнос* : учеб. пособие / сост. Л. В. Щеглова, Н. Б. Шипулина, Н. Р. Суродина. – Волгоград : Перемена, 2002. – С. 33–34. 5. *Ни В. А.* Идея мира в европейской политической мысли Нового времени : генезис и эволюция : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.01 / Вера Александровна Ни. – М., 2002. – С. 3–4. 6. *Пенн У.* Опыт о настоящем и будущем мире в Европе путем создания европейского конгресса, парламента или палаты государств / У. Пенн // Трактаты о вечном мире / сост. И. С. Андреева и А. В. Гулыга. – СПб. : Алетей, 2003. – С. 115–135. 7. *Сен-Пьер Ш. И.* Избранные места из проекта вечного мира. В изложении Ж.-Ж. Руссо. 1760. пер. с фр. / Ж.-Ж. Руссо, Ш. И. де Сен-Пьер // Трактаты о вечном мире / сост. И. С. Андреева и А. В. Гулыга. – СПб.-М.: Алетей. 2003. – С. 136–161. 8. *Европа* : проблемы интеграции и развития : монография в 2 т. – Т. 1. История объединения Европы и теория европейской интеграции. – Ч. 1. / под общ. ред. О. А. Колобова. – Н. Новгород : ФМО/ИСИ НИГУ; Изд-во АГПИ им. А. П. Гайдара, 2008. – С. 43. 9. *Ни В. А.* Идея мира в европейской политической мысли Нового времени : генезис и эволюция : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.01 / Вера Александровна Ни. – М., 2002. – С. 4. 10. *Kant I.* Zum ewigen Frieden: Ein philosophischer Entwurf, in Kleinere Schriften zur Geschichtsphilosophie, Ethik und Politik 67, 112 (Karl Vorlander ed., 1964). 11. *Kant И.* Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане. К вечному миру / И. Кант ; вст. ст. и прим. С. Ф. Ударцева. – Алматы : ВШП «Еділет», 1999. – С. 86–90. 12. *Смирнов И. А.* Международно-правовые проблемы теории и истории европейского единства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / И. А. Смирнов. – М. : МГИМО МИД РФ, 1992. – С. 11. 13. *История объединенной Европы* / составители: П. Пальк, В. Маде, Э. Симпсон, Л. Яансалу. – С. 8. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.edk.edu.ee/ul/el_opik_r.pdf. 14. *Европа* : проблемы интеграции и развития : монография в 2 т. – Т. 1. История объединения Европы и теория европейской интеграции. – Ч. 1. / под общ. ред. О. А. Колобова. – Н. Новгород : ФМО/ИСИ НИГУ; Изд-во АГПИ им. А. П. Гайдара, 2008. – С. 46. 15. *Европа* : проблемы интеграции и развития : монография в 2 т. – Т. 1. История объединения Европы и теория европейской интеграции. – Ч. 2. / под общ. ред. О. А. Колобова. – Нижний Новгород : ФМО/ИСИ ННГУ; Изд-во АГПИ им. А. П. Гайдара, 2008. – С. 109. 16. *Бентам И.* План всеобщего и вечного мира / И. Бентам // Трактаты о вечном мире / сост. И. С. Андреева и А. В. Гулыга. – СПб. : Алетей. 2003. 17. *Европа* : проблемы интеграции и развития : монография в 2 т. – Т. 1. История объединения Европы и теория европейской интеграции. – Ч. 1. / под общ. ред. О. А. Колобова. – Н. Новгород : ФМО/ИСИ НИГУ; Изд-во АГПИ им. А. П. Гайдара, 2008. – С. 58. 18. *Гаджиев К. С.* Введение в геополитику / К. С. Гаджиев. – М. : Логос, 2004. – С. 273. 19. *Простаков В.* Интернет-издание Uomini & Imprese. Италия: взгляд на экономические отношения с Россией, 23.11.2004. 20. *Ноженко М. В.* Национальные государства Европы / М. В. Ноженко. – СПб. : Норма, 2007. – С. 19. 21. *Топорнин Б. Н.* Европейское право / Б. Н. Топорин. – М. : Юристъ, 1998. – С. 33–35. 22. *Европа* : проблемы интеграции и развития : монография в 2 т. – Т. 1. История объединения

Европы и теория европейской интеграции. – Ч. 1. / под общ. ред. О. А. Колобова. – Н. Новгород : ФМО/ИСИ НИГУ; Изд-во АГПИ им. А. П. Гайдара, 2008. – С. 60–61. **23.** *Европа: проблемы интеграции и развития* : монография в 2 т. – Т. 1. История объединения Европы и теория европейской интеграции. – Ч. 1. / под общ. ред. О. А. Колобова. – Н. Новгород : ФМО/ИСИ НИГУ; Изд-во АГПИ им. А. П. Гайдара, 2008. – С. 61. **24.** *Чубарьян А. О.* Европейская идея в истории. Проблемы войны и мира / А. О. Чубарьян. – М. : Междунар. отношения, 1987. – С. 211–215.

Надійшла до редакції 11.03.2013 р.

УДК 341.1

Інтеграційні процеси в Європі в епоху Нового часу: сучасні підходи світової та української науки / М. Г. Окладна // Вісник НТУ «ХП». Серія: Історія науки і техніки. – Х. : НТУ «ХП», 2013. – № 48 (1021). – С. 107–113. – Бібліогр.: 24 назви.

В статье рассматриваются проблемы развития интеграционных процессов в Европе в эпоху Нового времени, анализируются ключевые моменты объединительных проектов, разработанных выдающимися мыслителями эпохи Просвещения.

Ключевые слова: интеграционные процессы, Новое время, Европа, наука, общество

In the article the problems of development of integration processes are examined in Europe in the epoch of New time, the key moments of unifying projects, developed the prominent thinkers of epoch of Enlightenment are analysed.

Keywords: integratsiyni processes, Novi hour Evropa, science, suspilstvo

УДК 72.07

Н. Н. ОЛЕЙНИК, д-р ист. наук, профессор, Белгородский государственный национальный исследовательский университет
Ю. А. ОЛЕЙНИК, преподаватель, Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды

К ИСТОРИИ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ НА СЛОБОЖАНЩИНЕ И В БЕЛГОРОДСКОМ КРАЕ (XVIII – НАЧАЛЕ XXI ВВ.).

В статье раскрывается процесс становления и развития системы образования и науки на Слобожанщине и Белгородском крае в XVIII – начале XXI века. Особое внимание при этом уделяется исследованию контингента учащихся и преподавателей, а так же влиянию системы образования и науки на развитие Слобожанщины.

Ключевые слова: система образования, Слобожанщина, Белгородский край, наука, школа

Введение. Известно, что в современной Украине, и в других государствах возникших на постсоветском пространстве, в частности и в Российской Федерации проводится глубокое реформирование системы образования и науки. Но это требует глубокого и обстоятельного изучения и исследования опыта не только других стран, но и отечественного.

Цель – изучение опыта становления и развития системы образования и науки на Слобожанщине и Белгородском крае. Слобожанщина включавшая и

© Н. Н. Олейник, Ю. А. Олейник, 2013